

Egzistencijalne misli u romanu „Mučnina“ Jean-Paula Sartrea

Karin, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:648957>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (dvopredmetni)

Lucija Karin

**Egzistencijalne misli u romanu „Mučnina“ Jean-
Paula Sartrea**

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (dvopredmetni)

Egzistencijalne misli u romanu „Mučnina“ Jean-Paula Sartrea

Završni rad

Student/ica:

Lucija Karin

Mentor/ica:

izv. prof. dr. sc. Ante Periša

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Lucija Karin**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Egzistencijalne misli u romanu „Mučnina“ Jean-Paula Sartrea** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2023.

SAŽETAK

Egzistencijalne misli u romanu „Mučnina“ Jean-Paula Sartrea

Cilj ovoga završnog rada bio je prikazati egzistencijalne elemente u romanu *Mučnina* Jean-Paula Sartrea. Na samome početku rada prikazana je filozofija egzistencije koja u središte stavlja čovjeka, njegov položaj i odnos prema svijetu. Takva filozofija proučava temeljne pojmove poput tjeskobe i mučnine te sličnih osjećaja koji su u čovjeku izazvani zbog straha od postojanja. U okviru šireg pokreta „filozofije egzistencije“ nastao je i egzistencijalizam. Egzistencijalizam kao pravac možemo podijeliti na kršćanski ili religiozni i ateistički ili nihilistički. Neki od najpoznatijih kršćanskih egzistencijalista bili bi: Søren Aabye Kierkegaard, Gabriel Marcel, a neki ubrajaju i Karla Jaspersa. S druge strane imamo ateističke egzistencijaliste kojima pripadaju Martin Heidegger, Albert Camus te Jean-Paul Sartre. U središnjem dijelu ovoga rada analiziran je egzistencijalizam Jean-Paula Sartrea koji je prikazan u romanu *Mučnina*. Roman *Mučnina* objavljen je 1938. godine, a najprije se trebao zvati „Rasprava o kontingenciji“ jer prikazuje besmislenog, bezrazložnog i slučajnog čovjeka. Napisan je u formi dnevnika i opisuje život Antoinea Roquentina za vrijeme boravka u Bouvilleu, gdje svoja istraživanja o markizu de Rollebonu privodi kraju. Upravo u tom gradu Roquentin dolazi do osjećaja „mučnine“ koji ga prati kroz cijeli roman i koji doživljava zbog svojeg postojanja koje je za njega samo prolazno. Svijet oko sebe vidi kao besmislen, a stvari u svijetu, poput oblutka i drveta kestena, kao one koji mu pomažu da dođe do spoznaje o apsurdnoj i tjeskobnoj egzistenciji. Pojmovi poput apsurdna, tjeskobe, besmisla, egzistencije, kontingencije i slobode objašnjeni su primjerima iz samog romana te pomoću njih shvaćamo kako je ovo više filozofsko, nego književno djelo.

ključne riječi: Jean-Paul Sartre, filozofija egzistencije, egzistencijalizam, roman, „Mučnina“, tjeskoba

SUMMARY

Existential thoughts in the novel *Nausea* by Jean-Paul Sartre

The aim of this final work was to present existential elements in the novel *Nausea* by Jean-Paul Sartre. At the beginning of the work, the philosophy of existence is presented, which puts man, his position, and his relationship to the world at the center. Such a philosophy studies fundamental concepts such as anxiety and nausea and similar feelings that are caused in man by fear of existence. Within the broader "philosophy of existence" movement, existentialism also arose. Existentialism as a direction can be divided into Christian or religious and atheistic or nihilistic. Some of the most famous Christian existentialists would be Søren Aabye Kierkegaard, Gabriel Marcel, and some count Karl Jaspers. On the other hand, we have atheist existentialists who include Martin Heidegger, Albert Camus, and Jean-Paul Sartre. In the central part of this paper, the existentialism of Jean-Paul Sartre is analyzed, which is depicted in the novel *Nausea*. The novel *Nausea* was published in 1938 and was the first to be called "Treatise on Contingency" because it depicts a senseless, gratuitous, and random man. It is written in the form of a diary and describes the life of Antoine Roquentin during his stay in Bouville, where his research on the Marquis de Rollebon comes to an end. It is in this city that Roquentin experiences a feeling of "nausea" that accompanies him throughout the novel and which he experiences because of his existence, which is only temporary for him. He sees the world around him as meaningless, and things in the world, like pebbles and chestnut trees, as those that help him come to the realization of an absurd and anxious existence. Concepts such as absurdity, anxiety, meaninglessness, existence, contingency, and freedom are explained by examples from the novel itself, and with them we understand that this is more philosophical than literary work.

keywords: Jean-Paul Sartre, philosophy of existence, existentialism, novel, "Nausea", anxiety

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	FILOZOFIJA EGZISTENCIJE.....	3
2.1.	KRŠĆANSKI EGZISTENCIJALISTI	5
2.2.	ATEISTIČKI EGZISTENCIJALISTI.....	7
3.	ŽIVOT I STVARALAŠTVO JEAN-PAULA SARTREA	9
4.	„MUČNINA“ KAO EGZISTENCIJALISTIČKI ROMAN.....	13
4.1.	„APSURD“ I „TJESKOBA“	15
4.2.	„BESMISAO“	17
4.3.	„EGZISTENCIJA“	19
4.4.	„KONTINGENCIJA“	20
4.5.	SLOBODA	21
5.	ZAKLJUČAK.....	23
6.	LITERATURA	25

1. UVOD

Modernizam je posljednja književna epoha kojoj naziv dolazi od francuske riječi *moderne*, što bi značilo nov, suvremen, onaj koji odgovara najnovijem ukusu, iako se i danas vode polemike oko samog naziva i trajanja. Modernizam kao epoha suprotstavljen je realizmu, a mnogi tu epohu često znaju nazivati *književnost dvadesetog stoljeća*. U modernizam možemo svrstati poznate književnike kao što su: Marcel Proust (1871. – 1922.), James Joyce (1882. – 1941.), Franz Kafka (1883. – 1924.), Andre Gide (1869. – 1951.), Albert Camus (1913. – 1960.), Jean-Paul Sartre (1905. – 1980.), Thomas Mann (1875. – 1955.), Hermann Broch (1886. – 1951.), William Faulkner (1897. – 1962.), Mihail Bulgakov (1881. – 1940.) i Jaroslav Hašek (1883. – 1923.). Umjesto epohe modernizma neki predlažu niz razdoblja, kao što su: esteticizam, avangarda, modernizam te postmodernizam. Kada govorimo o modernizmu kao razdoblju unutar epohe, javljaju se književnici koji osporavaju tradiciju, ali samo u smislu traženja novog oblikovanja književnosti te se tako počinju kritički odnositi prema književnosti realizma (Usp. Solar, 2005: 164 – 170). Također, u modernizmu se javlja niz pravaca, a jedan od njih bio bi egzistencijalizam.

Egzistencijalizam je pravac koji se u književnosti može lako prepoznati zbog određenih karakteristika koje posjeduje. Prema Solaru (1997: 215) egzistencijalistička proza je ta koja prikazuje osamljenog pojedinca u svijetu, a on doživljava problem kao što je potpuna sloboda izbora koja u pojedincu budi osjećaj potpune odgovornosti i užasa. Takav problem vezan je uz suočavanje sa smrću, a smrt se shvaća kao „dovršenje života“. Zbog tih osjećaja s kojima se susreće, pojedinac ne može uspostaviti komunikaciju s drugim ljudima. U egzistencijalističkoj prozi upotrebljava se tehnika u kojoj se pojedinca svodi samo na njegovo postojanje, a to postojanje je jedina istina vezana uz čovjeka. Za to se često koristi takozvana „fenomenološka metoda“, čiji je glavni osnivač Edmund Husserl. Fenomenološka metoda zahvaća samu bit i spoznaje ono na čemu se gradi iskustvo. U egzistencijalističkoj prozi ne pojavljuje se tipična tradicionalna fabula, nego je takva proza više usredotočena na samu psihološku analizu pojedinca u svijetu. Pojedinci se klasificiraju kao ljudi koji ne razumiju egzistencijalističke probleme ili su oni sami egzistencijalisti koji cijeli svoj život žive u prividu i vode se određenim idejama. Kako Solar (2005: 59) navodi, pojam ideje u različitim filozofskim učenjima ima smisao koji je većinom presudan za samo razumijevanje tog djela, ali i filozofskog mišljenja u cijeloj povijesti. U tom slučaju ideja predstavlja temeljnu misao, a to bi bio neki stav prema pojedinim problemima, a može biti i cjelokupni smisao djela, odnosno njegova bit. To nas dovodi do nedvosmislenog iznošenja stava pojedinca prema političkim ili socijalnim

problemima. Egzistencijalisti se počinju služiti drugim formama kako bi objasnili i izrazili svoje ideje.

Prema Zurovcu (1977: 23 – 26) egzistencijalisti traže umjetničku formu, a ne apstraktne pojmove filozofije, jer smatraju kako se egzistencija tako ne može izraziti. Korištenjem umjetničke forme egzistencijalisti opisuju subjektivno stanje, a takav tekst postaje dijalog s čitateljem. Čitajući egzistencijalističku prozu čitatelj dobiva potpuno drugačiji osjećaj i percepciju čitanja te tekst počinje shvaćati kao da ga i on sam proživljava.

S obzirom na to da takva proza ne slijedi tradicionalnu fabulu ona se suprotstavlja realističkoj tradiciji, stoga je u oblikovanju romana egzistencijalizam skloniji modernom romanu. Kako Solar (1997: 286) navodi, u takvoj prozi uvode se unutarnji monolozi, eseji te se u nekim slučajevima prelazi u druge zapise, pa zbog toga više nisu strogo oblikovani kao roman, novela, esej, nego se nalaze između svih tih vrsta i posjeduju karakteristike svake od njih. Iz toga se može zaključiti kako dolazi do miješanja pravaca u književnosti toga razdoblja. U ovom razdoblju dolazi do velikog utjecaja znanosti i filozofije na književnu kritiku, a filozofske analize pojedinih književnih djela važne su za razumijevanje djela i samog smisla književnosti. Naziv egzistencijalizam podrugljivo je smislio Gabriel Marcel i pripisao ga Sartreovoj filozofiji. Kasnije je i sam Sartre prihvatio i koristio taj naziv, a njegov roman *Mučnina* smatra se najboljim primjerom egzistencijalističkog romana. Glavni je cilj ovog rada predstaviti egzistencijalizam u romanu *Mučnina*, a kako bi se bolje razumio sam roman prikazan je detaljan opis filozofije egzistencije kao šireg pojma te užeg pojma egzistencijalizma i njegovih dviju struja: kršćanske (teističke) i ateističke (nihilističke).

2. FILOZOFIJA EGZISTENCIJE

Filozofija egzistencije nastaje potkraj 19. i početkom 20. stoljeća te u središte stavlja samoga čovjeka. Osim filozofije egzistencije, često se sinonimno rabi i riječ egzistencijalizam u kojoj također prvo uočavamo riječ „egzistencija“. Sufiks „-izam“ koji riječ dobiva predstavlja neki pokret, i prvi ga je skovao Gabriel Marcel izrugujući se Sartreovoj „filozofiji“ kao jednome od brojnih „-izama“. No, Sartre ga je uskoro prihvatio i počeo i sam rado koristiti (Usp. Kampits, 2004: 33). Kada govorimo o pojmu egzistencije, on bi podrazumijevao stvarno opstojanje neke stvari. Stvar može egzistirati nužno, kao npr. apsolutno biće Bog, ili nenužno, slučajno, kao sve ostalo (Usp. Mišić, 2000: 78).

Egzistencija je ujedno i onaj temeljni i prvi pojam koji je suprotstavljen pojmu esencije, a esencija predstavlja ono po čemu se stvari jedna od druge i razlikuju (Usp. Zurovac, 1977: 11). Egzistencija bi predstavljala ono „da biti“, a esencija „što biti“ („štostvo“, „quidditas“). Beaufret smatra kako se ova razlika između egzistencije i esencije javlja već u grčkoj filozofiji, najprije kod Aristotela i njegovog razlikovanja između *ti* i *hoti*. Također, kod Aristotela možemo pronaći razliku između stvarnosti i mogućnosti. Tako prema Aristotelu sve stvari u sebi nose ideju, pojam i esenciju, ali to ne znači da oni ujedno tu esenciju moraju i ostvariti, odnosno esencija postoji kao mogućnost, a ne kao stvarnost. Može se zaključiti kako biće ne mora egzistirati da bi postojalo, već biće može postojati i u mogućnosti (Usp. Zurovac, 1977: 11). Čovjek je kontingentno i ograničeno biće koje ne može ostvariti sve potencije, već samo neke od njih. On posjeduje osjećaj težnje za postizanjem esencije, međutim ta težnja zauvijek ostaje unutrašnji cilj koji je nemoguće postići, kao i neostvarivi ideal prema kojem svijest teži. Ta težnja kod Aristotela naziva se *entelehija*, a kod Sartrea *ljepota ili vrijednost* (Usp. Zurovac, 1977: 12). Jednostavno rečeno, egzistencija označava „postojanje“ (iz dana u dan), a esencija samu „bit“ (i u kolokvijalnom jeziku zna se govoriti o samoj „esenciji“ nekog problema, pitanja...) neke stvari ili bića. Jedino se u Bogu njegova egzistencija podudara s njegovom esencijom, zbog toga što u Božju bit spada i njegovo postojanje (egzistencija). Kada Bog ne bi egzistirao, onda ne bi bio savršeno i nužno biće o kojemu ovisi postojanje svih uvjetovanih, nenužnih tj. kontingentnih bića. No, kao takvo apsolutno i nužno biće Bog ostaje neshvatljiv, kako Periša navodi (2010: 11) pitanje o transcendentnom, apsolutnom i neizrecivom bitku na neki način je još uvijek ostalo neodgovoreno. U povijesti se susrećemo s različitim shvaćanjima i stavovima prema takvom bitku, a koliko je važno ovo pitanje govori nam i sama činjenica da su od predsokratika pa do danas svi veliki filozofi na njega pokušali odgovoriti.

Prema Jaspersu (1967: 35) filozofija egzistencije je samo oblik „vječne“ filozofije (*philosophia perennis*), a egzistenciju smatra riječju koja je naglasila ono što je do sada na neki način bilo zaboravljeno, a to je da se stvarnost sagleda u njezinom porijeklu i unutarnjem djelovanju. Filozofija egzistencije bavi se čovjekom, odnosno ključnim ljudskim životnim pitanjima kao što su smisao, patnja i prolaznost koje su ujedno i temeljne odrednice koje karakteriziraju smjerove egzistencije od katoličke do marksističke naravi. Sve filozofije egzistencije nastoje spasiti individualne sposobnosti egzistirajućeg subjekta kao i njegovu volju, osjećanja, prava. Istina je ta koja predstavlja istinski način postojanja zbog toga što je ona uvijek moja istina, a u toj situaciji o istini se ne misli i ne govori, već se takva istina živi, a egzistencijalistički filozof, odnosno mislilac samim tim što egzistira i bivstvuje pripada istini (Usp. Zurovac, 1977: 20). U svojim istraživanjima egzistencijalisti nastoje objasniti čovjeka i njegovu prirodu koja predstavlja jedinstvo koje se suprotstavlja sistematiziranju (Usp. Zurovac, 1977: 16 – 17). Egzistencijalistička filozofija proučava čovjekov nesigurni položaj u svijetu, kao i same osjećaje koje taj položaj u čovjeku izaziva. Egzistencijalistički filozofi podsjećaju na one stvari i situacije koje su u čovjekovom svijetu i njegovom životu neponovljive, jednokratne i individualne. Oni žive određenu misao i proučavaju egzistenciju unutar svijeta, a egzistencija je potaknuta patnjom, ali i željom da se ta patnja savlada (Usp. Zurovac, 1977: 19). Ovakva filozofija polazi od posebnoga načina čovjekovog bitka kao egzistencije u svijetu. Egzistencija je jednokratna, prolazna i baca čovjeka u otuđeni svijet te ga tako svodi na oruđe bitku, biću, ali i drugom čovjeku (Usp. Pejović, 1982: 13).

U svome djelu *Egzistencijalizam je humanizam* Sartre navodi kako su brojne kritike upućene egzistencijalizmu od strane komunista, marksista i katolika. Komunisti prigovaraju da egzistencijalisti polaze od kartezijanskog „ja mislim“, odnosno od čiste subjektivnosti, dok marksisti smatraju da egzistencijalisti žele prikazati ljudsku gadost i prljavštinu, što bi značilo da ne prikazuju nikakvu svijetlu stranu ljudske prirode, pa zbog toga čovjek postaje osamljen (Usp. Sartre, 1964: 6). S druge strane, kršćani upućuju kritike egzistencijalizmu zbog ukidanja Božjih zapovijedi, ali i same vječnosti. Kršćani smatraju da ukidanjem Božjih zapovijedi čovjek može činiti ono što želi i tako postaje nesposoban govoriti o mišljenjima i postupcima drugih ljudi, što ga dovodi do bezrazložnosti i besmisla (Usp. Sartre, 1964: 7). Kako Sartre (1964: 8) navodi, egzistencijalizam je pokret koji je namijenjen filozofima i stručnjacima, a iako se može jasno i lako definirati, dolazi do komplikacija jer postoje dvije vrste egzistencijalizma: kršćanski (teistički) i ateistički (nihilistički).

2.1. KRŠĆANSKI EGZISTENCIJALISTI

Kršćanski egzistencijalisti ili kako ih još možemo nazvati religiozni ili teistički, prihvaćaju da egzistencija prethodi esenciji zbog toga što se ta njihova egzistencija suprotstavlja svim predviđanjima (Usp. Zurovac, 1977: 14). Iako je njihov egzistencijalizam nazvan tragičnim optimizmom, u kršćanskom egzistencijalizmu također je prisutan osjećaj tjeskobe i odbačenosti u svijetu. Kršćanski egzistencijalisti prihvaćaju vjernost, ljubav i nadu koje su ujedno religiozne i moralne vrijednosti te tako dolaze i do otkrivanja novih pozicija u svijetu (Usp. Kusić, 1964: 237).

Religiozni egzistencijalisti pažnju su usmjerili prema priznavanju Boga te odnosu Boga sa samim čovjekom. Čovjekov zemaljski boravak je prolazan, ograničen i konačan, a ljudi na ovom svijetu borave kao neki putnici čiji je boravak uistinu prolazan. Mi zapravo jesmo, odnosno opstojimo, ali isto kao što i jesmo mogli bismo ne biti, jer nismo nužna (nego kontingentna) bića. Ovo nas upućuje na to da bitak koji opstoji na ovakav način zapravo nije cjelovit, nije jedini bitak. Ovakve misli naglašava i kršćanska religija i vodi nas do postojanja nužnoga bića, a takvo biće bio bi Bog (Usp. Zimmermann, 2001: 538). Također, ovaj svijet je prolazan i čovjek se na njemu ne može zadržati. Čovjek je stavljen pred zadatak volje, a taj zadatak nosi životnu vrijednost te kada se izvršava pomaže u izgradnji onog moralnog i tako čovjek postaje ono što mu je određeno od Boga (Usp. Zimmermann, 2001: 540).

Zimmermann (2001: 540) navodi kako je kršćanski egzistencijalizam onaj gdje je egzistencija istoznačna sa samoozbiljenjem. Toj struji, odnosno kršćanskim egzistencijalistima bi među najpoznatijima pripadali Søren Aabye Kierkegaard, Karl Barth, Nikolaj Berdjajev, Gabriel Marcel, Emmanuel Mounier, a neki ubrajaju i Karla Jaspersa.

Søren Aabye Kierkegaard (1813. – 1855.) smatra kako se čovjek uspjeva suočiti sa svojom situacijom, a biti čovjek značilo bi osjetiti „mogućnost moći“. Čovjek doživljava vrtoglavicu koja predstavlja instrument spasa. U svojoj filozofiji on se okreće prema konkretnom čovjeku, a razlikuje i tri faze njegovog opstojanja. Prva faza bila bi estetska faza, u kojoj svijest doživljava zadovoljstvo i uživanje koje je pasivno. Drugu fazu naziva etičkom fazom gdje se uživanje zamjenjuje s dužnošću i u toj fazi prisutni su djelovanje, borba i pobjeda. S obzirom na to da dolazi do toga da se čini ono što svatko može činiti, gubi se osobnost i „egzistencija“ postaje ugrožena. Egzistirati bi značilo raditi, živjeti i trpjeti, ali kao pojedinac. Takva situacija u čovjekovom životu u njemu budi osjećaje tjeskobe i očaja te zbog toga dolazi do nužnosti prelaska u religioznu fazu. U religioznoj fazi otklanja se očaj i tjeskoba i jedino u toj fazi čovjek može doživjeti svoju punu egzistenciju zbog odnosa koji ima s Bogom. Tjeskoba

koju je čovjek doživljavao tijekom života bila je samo priprema za Boga i spoznavanje njegovog postojanja, jer biti s Bogom znači živjeti u tjeskobi. Tjeskoba je osjećaj koji prati čovjeka i neodvojiva je od njega, prisutna je u njemu i prije i poslije grijeha. Kierkegaard čovjeka stavlja pred izbor „ili-ili“ kada se nađe u situaciji koja je neizbježna. Možemo se odlučiti za skok u ništavilo ili vjerovanje u Boga i Isusa Krista. Tko se odluči na vjerovanje u Boga i Isusa, prepušta se u ruke Bogu koji će ga spasiti. Za Kierkegarda egzistirati znači „biti ukorijenjen u Bogu“, a Bog je Učitelj koji nam pomaže živjeti u istini. Njegovo učenje uključuje subjektiviziranje vrijednosti sa svim njezinim posljedicama (Usp. Kusić, 1964: 237 – 245).

Gabriel Marcel (1889. – 1973.) smatra se jednim od najvažnijih predstavnika „kršćanskog egzistencijalizma“. Marcel smatra kako egzistirati znači stvarati vlastitu osobnost, a osobnost stvara ljubavju i vrijednostima. Kada se čovjek nađe u nadi i ljubavi, dolazi u odnos s Apsolutnim, što znači da čovjek participira na bitku Boga, odnosno Apsolutnoga. Takva participacija u sebi nosi misterij, ali ne u uobičajenom značenju te riječi, već bi misterij značio istinu koja ne može biti shvaćena sama pomoću razuma, već putem neposredne intuicije, ali ona je ta koja nas obuhvaća, što bi značilo da naše egzistiranje predstavlja misterij, a ne problem koji zatvara put. S obzirom na to da Marcel odbacuje ontološke i tradicionalne dokaze za Božje postojanje, on smatra da je ono neposredno očito. Njegova filozofija u sebi uključuje različite elemente poput metafizike, ontologije, fideizma, misticizma, pa čak i empirizma (Usp. Kusić, 1964: 250 – 253).

Karl Jaspers (1883. – 1969.) u svojoj filozofiji upotrebljava termine poput bića, svijeta, svijesti, egzistencije, transcencije, vjere, graničnih situacija, koji se mogu razumjeti tek nakon što se prouče pojmovi koji su opsežniji. Čovjek za Jaspersa predstavlja objekt ispitivanja, a to je ono što on uočava kada je istinski svjestan samoga sebe. Također, čovjek predstavlja i egzistenciju slobode, što znači da je sam sebi dostupan na dvostruk način. Ove dvije dimenzije koje čovjek posjeduje predstavljaju put k transcenciji kao početak njegovog slobodnog bitka i samobitka. To je zbog toga što se osobnost i sloboda ne mogu pronaći u svijetu, one nisu nešto empirijsko (Usp. Periša, 2010: 79). Mi smo bića koja se nalaze u svojoj slobodi, a svoje slobode svjesni smo onda kada priznajemo zahtjeve koji nam se nameću (Usp. Jaspers, 1967: 176). Biće koje je konačno i nesavršeno zapravo je čovjek, a Bog je taj koji je bezuvjetni zahtjev prema kojem čovjek može postojati i koji čovjeka vodi do njegovog postojanja (Usp. Jaspers, 1967: 195). Čovjek koji traži svoj smisao u svijetu predstavlja egzistenciju koja je neponovljiva ljudska subjektivnost, a taj smisao otkriva se u ljudskoj egzistenciji i njezinom unutarnjem doživljaju (Usp. Životić, 1967: 10 – 11).

2.2. ATEISTIČKI EGZISTENCIJALISTI

Ateistički, ili kako ih još možemo nazvati, nihilistički ili areligiozni egzistencijalisti dolaze do odbacivanja svih moralnih i religijskih vrijednosti, a njihovu filozofiju možemo nazvati i tragičnim pesimizmom. Prema Sartreu (1964: 10) ateistički egzistencijalizam smatra da ako Bog ne postoji, mora postojati barem jedno biće kod kojeg egzistencija prethodi esenciji. To biće egzistira, odnosno opstoji prije nego ga možemo objasniti nekim pojmom, a to bi bio čovjek. To da čovjek egzistira znači da prvo sebe susreće u svijetu, a tek se onda definira. Ako dođe do situacije da se čovjeka ne može definirati to je zbog toga što je čovjek najprije ništa i tek će kasnije sebe učiniti takvim kakav je. Odnosno, za njih je čovjek ono što on od sebe čini (Usp. Sartre, 1964: 11). S obzirom na to da egzistencijalisti smatraju da egzistencija prethodi esenciji čovjek postaje odgovoran za ono što jest. Ono od čega oni polaze jest to da se na čovjeka stavi potpuna odgovornost za njegovo opstojanje, tj. egzistenciju. Međutim, kada čovjek nosi odgovornost u sebi, automatski postaje odgovoran i za drugoga. Zbog toga se može reći da čovjek izabirući sebe, izabire druge. Kada izabiremo da budemo nešto, time zapravo potvrđujemo vrijednost onoga što smo sami izabrali te zbog takvog zaključka ateistički egzistencijalisti smatraju da onda ne možemo izabrati zlo, jer ako smo mi nešto izabrali, smatramo da je to dobro (Usp. Sartre, 1964: 12).

Egzistencijalisti također smatraju da je čovjek obilježen tjeskobom koja predstavlja njegovo trajno unutarnje stanje zbog kojeg mu budućnost postaje neizvjesna, a život besmislen (Usp. Kusić, 1976: 125). Kada se govori o opstojanju Boga, ateistički egzistencijalist smatra otežavajućom okolnošću to što Bog ne egzistira jer se tako isključuje svaka mogućnost postojanja *a priori* dobrog, a samim time isključuje se mogućnost postojanja one savršene svijesti koja bi to dobro mislila (Usp. Sartre, 1964: 17). S obzirom na to da Bog ne egzistira, čovjek ne može pronaći neki oslonac te je samim time napušten. Ne postoje zapovijedi koje bi opravdavale ljudsko ponašanje, jer ako Bog ne postoji čovjek je slobodan činiti ono što želi. Takve misli dijelili su filozofi poput Martina Heideggera i francuskih egzistencijalista, među kojima se ističu Albert Camus i Jean-Paul Sartre.

Martin Heidegger (1899. – 1976.) smatra se jednim od najutjecajnijih i najteže razumljivih mislilaca zapadne Europe, a svojim djelom *Bitak i vrijeme* stekao je veliku popularnost (Usp. Pejović, 1982: 144). Može se reći kako je Heidegger zabrinut za svijet u kojem su prisutni strah, smrt i briga. U njegovom djelovanju možemo pronaći dvije faze. Prva faza bila bi faza egzistencijalne ontologije, a druga faza mišljenja bitka. Prema Heideggeru jedini oblik u kojem čovjek može ostvariti opstojnost je biće-u-svijetu (*In-der-Welt-sein*). Biće-u-svijetu je to koje

predstavlja *un-pouvoir-être* (Usp. Beaufret, 1977: 55 – 56). Heidegger navodi kako postoje različite vrste bitka, ali samo tubitak (*Dasein*) egzistira tako da mu je bitak neprestano u pitanju (Usp. Pejović, 1982: 147). Bit tubitka nalazi se u njegovoj egzistenciji, a svijet oko njega javlja mu se kao okolina u kojoj pronalazi alate kojima rukuje. Kada tubitak bivstvuje u svijetu, on se pojavljuje kao otvorenost. Egzistencijalna struktura tubitka sastoji se od osjetljivosti (*Befindlichkeit*), razumijevanja (*Verstehen*) i govora (*Rede*). Tubitak se nalazi u tjeskobi zbog toga što se pojavljuje u svijetu, to jest njegovu tjeskobu uzrokuje njegovo bivstvovanje (Usp. Pejović, 1982: 151). Tubitak nije cjelovit dok god bivstvuje, odnosno egzistira, nego postaje cjelovit tek smrću.

Albert Camus (1913. – 1960.) u filozofiju unosi pojam apsurdna, pa se njegova filozofija naziva „filozofija apsurdna“. Za njega je život besmislen, apsurdan i puka slučajnost u ovom svijetu (Usp. Zimmermann, 2001: 294). U svom prvom ciklusu izražava nihilizam, ali s druge strane na neki način ističe i pozitivne vrijednosti današnjeg svijeta, društva, ali i samog čovjeka. Isticanjem pozitivnih vrijednosti zapravo se odmiče od Sartreovog egzistencijalizma te spominje i milosrđe, suosjećanje, poštenje i istinu.

3. ŽIVOT I STVARALAŠTVO JEAN-PAULA SARTREA

Jean-Paul Sartre, utemeljitelj francuskog egzistencijalizma, filozof, književnik, kritičar i polemičar, rođen je u Parizu 1905. godine, gdje je i umro 1980. Od 1924. do 1928. studira na École Normale Supérieure te diplomira 1929. Predaje filozofiju u Le Havru i Parizu gdje je proučavao i prevodio djela njemačkih filozofa Karla Jaspersa i Martina Heideggera. Osnovao je časopis *Les Temps Modernes* (1945.)

Sartre je 1923. godine objavio svoju prvu pripovijetku *L'Ange du morbide*, a 1943. svojom prvom dramom *Muhe* (*Les Mouches*) i svojim najpoznatijim filozofskim djelom *Bitak i ništa* (*L'Être et le Néant*) probija se u središte francuskog kulturnog kruga. Osim drame *Muhe*, poznate su mu još i drame: *Iza zatvorenih vrata* (*Huis clos*), *Nesahranjeni mrtvaci* (*Morts sans sépulture*), *Obzirna bludnica* (*La putain respectueuse*), *Prljave ruke* (*Les Mains sales*), *Đavao i dragi bog* (*Le diable et le Bon Dieu*) i *Zatočnici Altona* (*Les sequestrés d'Altona*) te ostala djela: *Zid* (*Le Mur*), ciklus romana *Putovi slobode* (*Les Chemins de la liberté*), *Egzistencijalizam je humanizam* (*L'Existentialisme est un humanisme*), *Kritika dijalektičkog uma* (*Critique de la raison dialectique*). Treba istaknuti djelo *Riječi* (*Les Mots*) koje su ujedno i njegova autobiografija te najpoznatije djelo, roman *Mučnina* (*La Nausée*).

B.-H. Levy svojoj knjizi *Sartreovo stoljeće* navodi tri faze Sartreova stvaralaštva. U prvoj fazi njegovog stvaralaštva istaknut je individualizam i tu fazu možemo nazvati egzistencijalizmom, koji postaje popularan pravac u cijelom svijetu. Njegov egzistencijalizam povezan je sa psihoanalizom s obzirom na to da je usredotočen na fenomenologiju subjektivnoga. Pristup kojim se koristio na samom početku bio je egzistencijalističko-psihoanalitički, gdje dolazi do toga da čovjekova egzistencija prelazi u njegovu esenciju (Usp. Matvejević, 1965: 39). Druga faza stvaralaštva okrenuta je sudbini čovječanstva te treća, ujedno i posljednja faza u kojoj želi iz početka izgraditi novi filozofski sustav odričući se temeljnih teza.

Filozofska razmišljanja i učenja najbolje je prikazao u najpoznatijem filozofskom djelu *Bitak i ništa* koje nosi podnaslov *Ogled o fenomenološkoj ontologiji* (Usp. Pejović, 1982: 113). U tom djelu vidljiv je utjecaj jednog od najpoznatijih njemačkih filozofa, Martina Heideggera, čiju je filozofiju pobliže izučavao za vrijeme studentske stipendije u Berlinu 1933. U samom uvodu djela *U potrazi za bitkom* govori o tome kako želi doći do bitka. On tu navodi postojanje fenomenalnog bitka koji očituje svoju bit i postojanje (Usp. Sartre, 2006: 5). Prvi bitak do kojeg možemo doći naziva se bitak pojave, a u tome nam pomažu ontologijska istraživanja. Ontologija će nam opisati kako se očituje bitak ili njegov fenomen, koji se otkriva pomoću

mučnine ili dosade, a one predstavljaju izravne pristupe bitku. Međutim, predmet ne može otkriti bitak, jer on ne predstavlja značenje predmeta, nego preduvjet za svako otkrivanje (Usp. Sartre, 2006: 7). Govoreći o svojstvima bitka Sartre navodi kako bitak ne može biti niti trpan niti djelatan: „on je imanencija koja se ne može ostvariti, potvrđivanje koje se ne može potvrditi, činidba koja ne može djelovati, zato što je nerazdvojivo spregnut sa sopstvom“. (Sartre, 2006: 25) Možemo istaknuti tri osnovne značajke bitka: „Bitak jest. Bitak je u sebi. Bitak je ono što jest“. (Sartre, 2006: 27)

Zatim Sartre spominje dvije vrste bitka: bitak-u-sebi i bitak-za-sebe, a kako bismo bolje opisali i razumjeli te dvije vrste bitka moramo objasniti njihovu vezu s pojmom bitka općenito. „Bitak-u-sebi nikada nije ni moguć niti nužan, on *jest*. To je ono što će svijest antropomorfno izraziti kazavši da je on *suvišak*, to jest da ga on nikako ne može izvesti iz *ničega*, ni iz drugog bitka, ni iz nekog mogućeg, niti iz nekog nužnog zakona. Nestvoren, bez razloga bivanja, bez odnosa s ikojim drugim bitkom, bitak-u-sebi je višak za vječnost“. (Sartre, 2006: 25) Kako Pejović (1982: 114) navodi, takav bitak je težak, masivan, gnjecav i teži tome kako bi sve uklopio u sebe. On ne može biti ništa drugo, uvijek je ono što jest i zbog toga je vremenit. Kada se govori o vremenitosti, tu možemo pronaći tri strukture: prošlost, sadašnjost i budućnost. Govoreći o prošlosti, mi zapravo obnavljamo sjećanja, a to obnavljanje događa se u sadašnjosti. Ujedno nas i samo proučavanje prošlosti upućuje na sadašnjost kako bismo bolje shvatili odnos koji se zbiva između bitka-za-sebe i bitka-u-sebi, jer Prošlo je zapravo u-sebi, a Sadašnje za-sebe. Sadašnje za Sartrea predstavlja prisutnost, bivstvovanje. Prisutan je sada tu, u ovom trenutku pred svim stvarima koje se oko njega nalaze. Bitak-za-sebe je onaj bitak koji ima bitak iza i ispred. Bitak iza njega bio bi bitak koji se odnosi na prošlost, a bitak ispred je onaj koji se odnosi na budućnost (Usp. Sartre, 2006: 165 – 166).

Sartre odmah naglašava kako bitak-u-sebi ne može biti buduće te da budućnost ne može postojati kao predodžba jer nam ne može biti predočena. Kada bi budućnost bila predočena, ona više ne bi bila budućnost, već bi bila prisutna sada i tako bi postala sadašnjost. Kako bismo došli do nekog rješenja o budućnosti, govori se o budućem kao mogućem. Kao primjer Sartre navodi mogućnost posjete prijatelja te mogućnost da tamo pođe pješice, autobusom, taksijem ili podzemnom željeznicom, no on nije niti jedna od tih mogućnosti koja mu se nudi i tako one ostaju bez odlučujuće vrijednosti (Usp. Sartre, 2006: 173).

Također, Sartre navodi kako u bitku-u-sebi esencija prethodi egzistenciji. Ali s druge strane imamo bitak kod kojeg egzistencija prethodi esenciji, a to bi bio bitak-za-sebe: „bitak-za-sebe jest bitak koji sam sebe čini postojati utoliko što se ne može poklapati sa samim

sobom“. (Sartre, 2006: 115) Postojanje takvog bitka, odnosno bitka-za-sebe, dokida postojanje bitka-u-sebi: „Iz toga proizlazi da taj bitak-u-sebi progutan i poništen u apsolutnom događaju kakav jest pojava utemeljenja ili izbijanja bitka-za-sebe, ostaje u krilu bitka-za-sebe kao njegova izvorna kontingentnost“. (Sartre, 2006: 119) To dokidanje, odnosno ništenje bitka pojavljuje se u situacijama u kojima se iskuse stvari poput neprijateljstva, odsustva, odbijanja, oklijevanja, odustajanja i slično, a ne samo u nekim negativnim sudovima. Kada se nađemo u situaciji da dolazi do ništenja i njegovog bivanja, to se javlja u obliku slobode koja se otkriva u tjeskobi (Usp. Pejović, 1982: 115). Kako bismo otkrili ostale karakteristike bitka-za-sebe, moramo doći u odnos s bitkom-za-drugoga, a u tome nam pomaže stid. Kada se stidim onoga što jesam, ostvarujem bliski odnos sa samim sobom. *Stid pred nekim* događa se kada učinimo nešto što smatramo ružnom gestom, a s obzirom na to da je gesta učinjena, ona se ostvaruje u bitku-za-sebe. Sartre navodi kako se stidi sebe onakvog kakav se ukazuje drugome i tako drugi postaje posrednik između njega i njega samoga. Naime, nije mu drugi samo otkrio što on jest, nego je donio i novi način bivanja bitka, bitka-za-drugoga (Usp. Sartre, 2006: 280).

Kako Pejović (1982: 118) ističe, kada dolazi do susreta dviju vrsta bitka, bitka-za-sebe i bitka-za-drugoga, odnose se jedan prema drugome tako da se međusobno žele pretvoriti u oruđe kako bi mogli realizirati svoju slobodu. Iz toga možemo zaključiti kako je susret između tih dviju vrsta bitka uistinu na neprijateljskoj razini u kojoj dolazi do sukoba iz kojeg nitko ne izlazi kao pobjednik, ali ne dolazi ni do pomirenja. Budući da se žele svoditi na objekte, bitak-za-sebe i bitak-za-drugoga ostaju i dalje u neprijateljskom raspoloženju. Čovjek nije samo svijest, nego je i tijelo koje pripada i bitku-po-sebi, tj. objektivnosti (Usp. Pejović, 1982: 115).

Kao i kod većine egzistencijalističkih filozofa, jedna od najvažnijih tema u Sartreovoj filozofiji bila bi sloboda, kojoj je ujedno posvetio i dosta svojih tekstova: „Čovjek je slobodan zato što nije sopstvo, već prisutnost sebi. Biće koje jeste ono što jeste ne može da bude slobodno. Sloboda je upravo ovo ništavilo koje jeste bilo u srcu čovjeka i koje prisiljava ljudsku-stvarnost da se stvara, umjesto da jeste“. (Sartre, 1984: 439) Navodi se kako je ova tema bila bitan aspekt u njegovoj filozofiji zbog vremena i situacije u kojoj je živio te je čak jedno vrijeme proveo i zatočen u logoru. Osim slobode i izbora, kao karakteristika bitka-za-sebe, ističe se i žudnja. Kada se bitak-za-sebe nađe u žudnji, njegova svijest želi prijeći u *causa sui* (uzrok samoga sebe), odnosno čovjeka-boga.

Iako su mladi u to vrijeme bili potpuno dezorijentirani i na neki način nezainteresirani zbog rata, a Sartreove tekstove, stavove i razmišljanja bilo je teško razumjeti i interpretirati, s vremenom su ipak postajali sve zainteresiraniji za egzistencijalizam. Sartre u svom

egzistencijalizmu u čovjeku ne pronalazi vrijednosti koje su već unaprijed određene, već čovjeka postavlja u određene situacije u kojima sam ostvaruje vrijednosti. U takvim situacijama čovjek je potaknut, ali i ograničen.

Kao pisac Sartre je bio istaknuta ličnost te je 1964. godine dobio Nobelovu nagradu za književnost, no on tu nagradu odbija i tako postaje jedan od najzanimljivijih pisaca svjetske književnosti. Sartre navodi osobne i objektivne razloge za odbijanje nagrade. On je oduvijek odbijao nekakva službena priznanja te je smatrao da ga ne bi jednako gledali kada bi se potpisivao samo kao Jean-Paul Sartre ili Jean-Paul Sartre- dobitnik Nobelove nagrade. Također, smatrao je da pisac ne smije dopustiti da ga se pretvori u instituciju, što bi na neki način postao primanjem nagrade. Sartre smatra kako pisac koji zauzima pojedine političke, književne i društvene pozicije mora djelovati samo pisanom riječi (Usp. Šafranek, 2013: 243).

4. „MUČNINA“ KAO EGZISTENCIJALISTIČKI ROMAN

Mučnina, odnosno *La Nausée*, roman je francuskog egzistencijalista Jean-Paula Sartrea koji počinje pisati 1931., a objavljuje ga 1938. godine. Za vrijeme pisanja romana Sartre ima samo 26 godina, a roman ujedno predstavlja i njegov početak. Pisac je namjeravao napisati „slučajnost“ čovjekovog postojanja te se zbog toga roman u početku nazivao „Esej o kontingenciji“. No, pisac mijenja naziv u *Mučnina*, a pojam „mučnine“ podrazumijeva apsurdnu kontingenciju bića, koju kod Heideggera možemo pronaći pod nazivom tjeskoba (Usp. Šafranek, 2013: 273).

Roman se smatra jednim od najvažnijih i najutjecajnijih djela 20. stoljeća koji obuhvaća bitna filozofska i etička pitanja čovjeka, ali i estetičke probleme samog romana. To je tip romana koji se zbog pripovijedanja i filozofske refleksije označuje kao filozofski roman. Uvođenje filozofske refleksije često je u ovom razdoblju stvaranja, pa predstavlja i jednu od osobina modernog romana. Međutim, *Mučnina* nije priča koja je protkana filozofijom, već postaje misaono izlaganje pojedine filozofije koju uistinu i potvrđuje (Usp. Solar, 1997: 212 – 213). Tijekom pisanja romana Sartre postepeno dolazi do filozofije u nastajanju, čije podrijetlo možemo pronaći u konkretnoj zbilji, a ne apstraktnoj misaonosti (Usp. Šafranek, 2013: 261). U vrijeme pisanja romana Sartre se nalazi opkoljen stvarnošću koja u njemu izaziva mučninu te romanom izražava svoj bijes i iskustvo otuđenosti, a uzore u pisanju pronalazio je u čitanju Jaspersa, Husserla, Kafke, Prousta i Nietzschea.

Prema Šafranek (2013: 263) *Mučnina* nije samo filozofski roman, već se može shvatiti i kao meta-roman s obzirom na to da govori o funkciji, prirodi i granicama književnosti. Roman je preveden na mnoge svjetske jezike i dobiva mnogo izdanja. Međutim, ipak je teško prepoznati i objasniti kako će roman utjecati na čovjeka s obzirom na to da se u njemu krije niz značenja. Upravo zbog svoje složenosti, roman doživljava i niz kritika te su ga čak proglasili prostačkim, poročnim i morbidnim jer su ga čitatelji počeli tako shvaćati (Usp. Šafranek, 2013: 259). Glavna tema djela ipak ne bi bila životni neuspjeh glavnog lika, nego to kako se drukčijim pisanjem, koje lik upotrebljava, iskazuje bezrazložnost njegovog postojanja (Usp. Šafranek, 2013: 261). Roman je pisan u obliku dnevnika i prati nekoliko tjedana u životu glavnog lika Antoineta Roquentina. Na samom početku čitatelja se upozorava kako to ipak nije tradicionalni dnevnik: „Eto što valja izbjegavati, nije potrebno navoditi neobičnosti ondje gdje ničega nema. Mislim da u tome leži opasnost ako se vodi dnevnik: sebi se u svemu pretjeruje“. (Sartre, 2001: 9)

Pretpostavlja se da glavni lik dnevnik počinje pisati početkom siječnja 1932. godine, iako je prva stranica naslovljena na 29. siječnja 1932. (ponedjeljak). Glavni lik Roquentin piše dnevnik kako bi pronašao izlaz iz svoje subjektivne i objektivne situacije, a ta forma očituje egzistencijalnu slobodu koju lik doživljava pisanjem. Kroz pisanje dnevnika Roquentin odbacuje ideologiju i govor moći, a intuicija koja kod drugih ljudi donosi osjećaj zadovoljstva, kod njega proizvodi nelagodu i gađenje prema cijeloj zbilji. Glavni lik sadašnjost i zbilju oko sebe shvaća kao gadljivu, ali za njega ne postoji ništa osim te sadašnjosti, nema ni identiteta ni svoje prošlosti (Usp. Šafranek, 2013: 274). Za vrijeme pisanja dnevnika Roquentin se nalazi u Bouvilleu, gdje je već proveo tri godine, kako bi povijesna istraživanja o markizu de Rollebonu priveo kraju. Prije boravka u Bouvilleu putovao je Srednjom Europom, Sjevernom Afrikom i Dalekim istokom. Bouville zapravo predstavlja metaforički grad, odnosno drugim riječima „Blatograd“, što dolazi od boue=blato i ville=grad. Upravo u tom gradu doživljava depresiju, što metaforički rečeno možemo iščitati iz samog imena grada (Usp. Šafranek, 2013: 277). Smatra se da Sartre kao model pred očima ima zapravo gradić Le Havre u sjevernoj Francuskoj gdje je u gimnaziji dvije godine predavao filozofiju.

Kako Šafranek (2013: 261) navodi, u romanu možemo pronaći tri vrste pisanja: prvi tip je pisanje glavnog lika koje se može nazvati *work in progres*, odnosno tekst romana koji čitamo. Drugi tip bilo bi ono što je prisutno samo kroz motiv imaginarne povjesnice, odnosno historiografsko koje također piše Roquentin. Naposljetku pronalazimo i treću vrstu, a to je ono otkrivanje koje pronalazimo na samom kraju romanu, kada lik navodi kako bi se mogao preobraziti u romanopisca: „Kad bih bio siguran da imam dara...Ali nikada- nikada nisam nešto takvo napisao; povijesne članke da- i to je pitanje. Knjigu. Roman. I bilo bi ljudi koji bi čitali taj roman...“ (Sartre, 2001: 224) Kraj romana ostaje otvoren, stoga mi ne možemo znati je li se ta situacija ostvarila, odnosno je li Antoine Roquentin postao romanopisac, ali tada mu se nudi prilika da postane drukčiji, pa možda čak i sretniji.

Prilikom pisanja Sartre se koristi analitičkom metodom koju je preuzeo od već spomenute fenomenološke metode Edmunda Husserla: „Treba reći kako ja gledam ovaj stol, ulicu, ljude, svoj svežnjić duhana, jer se upravo to promijenilo. Potrebno je točno odrediti opseg i narav te promjene“. (Sartre, 2001: 9) Iz toga možemo zaključiti kako se tu polazi od samog problema postojanja stvari i tako se dolazi do pitanja o samom čovjeku. Također, koristi se naturalističkom naracijom, ali i dovodi u pitanje vrijednosti determinizma, pozitivizma i čovjekove slobode. On u književnosti progovara o drukčijem odnosu između „bića“ tj. subjektivnosti (osjetilnog ega) i njegovog cogita, tj. povijesnosti (uma, jezika, kulture) (Usp.

Šafranek, 2013: 256). S obzirom na to da se koristi analitička metoda prilikom pisanja, roman ne sadrži nikakva opisivanja, introspekcije, pa ni psihološke analize lika.

4.1. „APSURD“ I „TJESKOBA“

Pojam apsurda (lat. *absurdus*, besmislen, neskladan) opire se samom razumu i tako postaje kontradiktoran (Usp. Mišić, 2000: 35).

Prema Ačanskom (2020: 45 – 47) apsurd nije samo psihičko stanje, već situacija u kojoj se čovjek nalazi. Odbacuje se teza o imanenciji (od lat. *in-manens*, ono što ostaje unutra) naših osjećaja i umjesto u duh, smještaju se u vanjski svijet. Absurd se javlja zbog bezrazložnog postojanja, odnosno čovjek uviđa kako je zapravo bačen u ovaj svijet u kojem ne predstavlja ništa osim kontingentnog bića. S obzirom na to da je čovjek kontingentno biće, u njemu se budi osjećaj tjeskobe. Tjeskoba (*l'angoisse*) predstavlja način bivstvovanja slobode, odnosno čovjek tako postaje svjestan tjeskobe. Ona predstavlja posrednika između bitka i ništa te je samim tim ona trenutak u kojem se ništa i otvara. Sartre se u svom razumijevanju tjeskobe koristi Kierkegaardovom i Heideggerovom interpretacijom tjeskobe. U takvim situacijama čovjek se nalazi odijeljen od svoje biti pukotinom (*la fissure*) i tako dospijeva do svijesti (Usp. Paić, 2007: 85). Tjeskoba, odnosno mučnina osjećaj je i stav koji u suvremenom građanskom svijetu doživljava intelektualac zbog straha pred odgovornošću koja se pred njim nalazi. U takvoj situaciji čovjeku svijet i okolina postaju apsurdni i „odvratni“ (Usp. Sutlić, 1964: 73).

Glavni junak, ili kako ga neki nazivaju antijunak Antoine Roquentin, osjećaj tjeskobe doživljava na samom početku romana te opisuje kako se to dogodilo na obali kada je držao oblutak, iako je samog osjećaja i njegovog značenja postao tek kasnije svjestan: „Bilo je to neko sladunjavo gađenje. Vraški neugodno. Ali ono je potjecalo od oblutka, u to sam siguran, prelazilo s oblutka na moje ruke. Da, to je to, upravo to: svojevrsna mučnina u rukama“. (Sartre, 2001: 21) On ovdje shvaća kako je taj oblutak dio prirode koji posjeduje dva lica, suho i vlažno, iz kojih izvire njegova dvojnost i energija. Kroz taj kamen Roquentin vidi svijet koji je dosadan, apsurdan, bijedan, prljav i neuređen. U tom trenutku osjećaj *mučnine* pomaže zgaditi ono gnjecavo što se pojavljuje i potaknuti nas na traženje vjerodostojne filozofije (Usp. Kusić, 1964: 115).

Jednom prilikom Roquentin dolazi do spoznaje o predmetima i svijetu. Tog dana Roquentin je promatrao čizme časnika koji izlazi iz vojarnje. Proučavajući njegove korake uočio je papir koji se nalazio pokraj lokve. Prišao je tom papiru s ciljem da ga dodirne, no u tom trenutku nešto ga je spriječilo i ostao je praznih ruku. Papir je predmet koji ga je podsjetio na

trenutak koji je doživio na obali s oblukom te preko njega dolazi do saznanja da više nije slobodan činiti ono što želi, jer ga predmeti uistinu dotiču, iako bi mu trebali samo služiti. Oni u njemu izazivaju taj nepodnošljivi osjećaj tjeskobe kojega se ne može riješiti (Usp. Sartre, 2001: 20 – 21).

Osjećaj tjeskobe i apsurdna nije ga progonio u kavani Mably, gdje je provodio dosta vremena. No, ipak je osjećaj ostao i dalje prisutan, bez obzira na vrijeme i mjesto: „Nije dobro! Nije nikako dobro: spopala me ta gadura. Mučnina. A ovaj put ima nešto novo: uhvatilo me to u kavani. Kavane su do sada bile moje jedino utočište“. (Sartre, 2001: 30) Tada je shvatio da mučninu osjeća posvuda oko sebe i kako ona postaje nedjeljiva od kavane, više se mučnina ne nalazi u njemu, već on u mučnini (Usp. Sartre, 2001: 32).

Također, Roquentin i kroz razgovor dolazi do svoje mučne spoznaje i tjeskobe. Misao koju nije „osjetio“ već četiri godine ponovno mu se javila dok je vodio razgovor sa Samoukom o pustolovinama. Opisuje je kao bijelu gromadu koja u njemu izaziva osjećaj tjeskobe i gađenja. Kroz razgovor Roquentin postaje svjestan da je doživljavao neprilike, zgode i događaje, ali zapravo nikada u životu nije doživio pravu pustolovinu. No, nije mu jasno zašto bi ga to trebalo zabrinjavati i izazivati osjećaj tuge i umora. Ipak, može se reći da je bila riječ o nečem drugom, a ne o pustolovinama. U njegovom životu postoji nešto što mu je važnije od ostalih stvari, a ne tiče se ni ljubavi ni bogatstva ni novca. Bilo mu je važno da njegov život dobije neku vrijednost i smisao s obzirom na to da u sadašnjem trenutku nije sjajan, već se sastoji od prisjećanja nekih lijepih trenutaka koje je proživio u drugim gradovima poput Londona, Tokija i Meknesa. U tim trenucima postaje svjestan da pustolovine postoje samo u knjigama te da je sam sebi lagao već deset godina, što ga dovodi do apsurdna (Usp. Sartre, 2001: 51 – 53).

Međutim, mučnina svoj vrhunac doživljava kada se Roquentin nalazi u gradskom perivoju ispred stabla starog kestena koji opisuje kao crnu, čvorugavu masu koja mu je počela ulijevati osjećaj straha. Nakon toga doživljava prosvjetljenje i počinje shvaćati svoje postojanje i što to postojanje uistinu znači, jer do toga trenutka smatrao je da je postojanje uistinu ništa, a nakon toga se ono samo naglo razotkrilo. U tom trenutku on shvaća da osjećaj mučnine koji ga uvijek prati nije bolest i nije prolazan, već kako Roquentin kaže: „... ali ja je više ne podnosim, više se ne radi o bolesti niti o napadu zlovolje: Mučnina sam ja“. (Sartre, 2001: 162) Tada Roquentin postaje svjestan kako je zapravo on ta mučnina koju cijelo vrijeme doživljava.

Međutim, tjeskoba može biti na neki način i pozitivna jer čovjeka može trgnuti iz onog prosječnog i svakidašnjeg i usmjeriti ga prema nečem novom (Usp. Kusić, 1964: 111).

S obzirom na to da su oblutak i drvo kestena dio prirode, vidimo kako Sartre prirodu stavlja kao nadmoć i noćnu moru glavnog lika, što znači da roman polazi od susretanja između subjekta koji je slab i prirode koja je svemoćna, što zapravo predstavlja odnos *ega* i *cogita* (Usp. Šafranek, 2013: 267).

4.2. „BESMISAO“

Besmisao je kod Roquentina prisutan u gotovo svakom trenutku života. Besmisao pronalazi u poslu bez uspjeha, prijateljstvu bez komunikacije, seksualnosti bez žudnje, ali i u ljubavi bez ljubavi (Usp. Šafranek, 2013: 267). Kada bismo u romanu govorili o seksualnosti bez žudnje, možemo je pronaći s Françoise, vlasnicom Sastajališta željezničara s kojom Roquentin ulazi u intimne odnose. No, on navodi kako je taj odnos ravnopravan. Ona u tome uživa jer joj je potreban još jedan muškarac uz ostale s kojima provodi vrijeme, a Roquentinu to služi za pročišćavanje od sjetnog raspoloženja i misli. Roquentin smatra kako je nepotrebno da oni u takvom odnosu razgovaraju, jer ipak svatko od njih živi za sebe i jedno u drugom pronalaze korist. Koliko je taj odnos besmislen možemo vidjeti kada Roquentin navodi kako je s njom proveo vrijeme, samo zato što je morao: „Budući da je vlasnica bila tu, morao sam je obljubiti, ali učinio sam to iz pristojnosti. Pomalo mi je dojadila, previše je bjeloputna, i k tome, miriše na novorođenče“. (Sartre, 2001: 79)

S druge strane imamo ljubav bez ljubavi, gdje se Roquentin prisjeća glumice Anny koja je bila njegova prva ljubav te ga je na neki način i potakla na pisanje. Anny predstavlja osobu koja na neki način živi u prošlosti, zbog toga što joj slabost predstavlja prikupljanje savršenih trenutaka i situacija. Roquentin nije vidio Anny posljednje četiri godine i postavlja si pitanje kako će izgledati njihov susret, a kada do tog susreta dođe on shvaća kako i Anny u sebi nosi osjećaj užasa i mučnine zbog svojega postojanja: „Naravno, postojim samo ja, ja koja mrzim, ja koja volim. A onda to ja, to je uvijek isto, neko tijesto koje se razvlači, razvlači...“ (Sartre, 2001: 191)

Osim lika gostioničarke Françoise i bivše ljubavi Anny, pojavljuje se lik Samouka, koji je na neki način Roquentinov *alter ego*. On predstavlja lik intelektualca koji svoja istraživanja vrši abecednim redom. Za razliku od Roquentina, Samouk je humanist te iz tog razloga u njihovom razgovoru dolazi do nesuglasica: „Postoji cilj, gospodine, postoji svrha... Postoje ljudi. To je točno: zaboravljao sam da je humanist“. (Sartre, 2001: 145) Roquentin smatra da su humanisti oni ljudi koji vole ljude takve kakvi jesu, ili ih ipak vole onakvima kakvi bi trebali biti. Samouk se često nalazi u neugodnim i riskantnim situacijama zbog svoje sklonosti prema istom spolu. Provodio je vrijeme u knjižnici dovršavajući svoja istraživanja, a jednom prilikom

ušao je u komunikaciju s mladim momcima te je jednom od njih počeo milovati ruku. Zbog te situacije dobiva zabranu dolaska u knjižnicu i tako vjerojatno ugrožava svoju budućnost, jer nema priliku nastaviti svoja istraživanja. Također, postaje odbačen od svijeta i na neki način i on dolazi do saznanja o besmislu života. Iako je odnos između Roquentina i Samouka bio besmislen i pomalo nejasan, Roquentin želi obraniti Samouka i pružiti mu pomoć: „Ali ne možete ostati sami. Treba vam oprati lice, liječiti vas“. (Sartre, 2001: 213)

Međutim, besmisao se ne javlja samo u odnosima s drugima, već ga Roquentin pronalazi i u svakodnevnim životnim situacijama. Na ironičan način progovara o ljudima oko sebe i njihovim razgovorima koje smatra besmislenima. Nije mu jasno zašto ljudi toliko vremena utroše kako bi raspravljali i jedni drugima pokazali kako imaju isto mišljenje (Usp. Sartre, 2001: 18). On smatra da je bespotrebno toliku pažnju pridavati tome, jer ljudi neke stvari rade samo kako bi ispunili svoje vrijeme, koje se ne može tako lako ispuniti.

No, besmisleni nisu samo odnosi s drugima i svakodnevne životne situacije, već besmisao pronalazi i u samomu sebi promatrajući se u zrcalu. Roquentin shvaća kako njegovo lice nema nikakav smisao i zbog toga ne može doći do zaključka je li ono lijepo ili nije, ali to ga ni ne zabrinjava. No, zabrinjava ga starica koja hoda sitnim koracima i zastajkuje. On razmišlja koliko će vremena proći. Smatra kako će potrošiti deset minuta krećući se tom brzinom, a on će analizirajući utrošiti svojih deset minuta, što je također besmisleno. Promatrajući njezin hod i cestu on vidi budućnost i postavlja si pitanje: *Zašto je budućnosti potrebno da se ona ostvari? Što će time dobiti?* On u tome ne vidi nikakav smisao jer više ne razlikuje sadašnjost od budućnosti, kao ni stvarnost od predviđanja (Usp. Sartre, 2001; 45). Zbog pretjeranog razmišljanja dolazi do besmislenosti, koja u njemu budi osjećaj gađenja: „kao da sam se probudio u postelji punoj bljuvotina“. (Sartre, 2001: 76)

Temeljna besmislenost predstavlja ključ njegovih mučnina, vlastitog života i egzistencije. Roquentin je pokušavao shvatiti i dokučiti besmislenost i njezina obilježja. Kretnje i događaji također su mu besmisleni, kao i njegovo postojanje u odnosu sa šljunkom, travom, stablom i ostalom prirodom. Roquentina, kojega možemo nazvati i Sartreovim dvojnikom, počinje mučiti „tuđi pogled“ (*regard d'autrui*) i zbog toga se počinje zatvarati u sebe.

4.3. „EGZISTENCIJA“

Kod egzistencijalističkih filozofa egzistencija pretpostavlja ono po čemu je svaki čovjek, odnosno individuum, različit od svake druge stvari. Stvari u svijetu ne mogu egzistirati bez nas, jer naša svijest je ta koja pretpostavlja njihovo postojanje (Usp. Kusić, 1964: 106 – 110).

Kako prolaze dani u njegovu životu, glavni lik Antoine Roquentin postaje svjestan da čovjek najprije postoji, a tek nakon što postoji može od svoga života nešto učiniti, odnosno spoznaje to da egzistencija prethodi esenciji. Pri tome koristi pojmove *existentia* (zbilja, postojanje) i *esentia* (bitost), koje preuzima od Platonove uzrečice: *essentia* prethodi *existentiji*, ali on to izokreće (Usp. Paić, 2007: 68). Egzistirati znači postojati i slobodno izabrati svoju esenciju, što bi značilo da je sami stvaramo, preuzimamo i oblikujemo (Usp. Kusić, 1964: 110). S obzirom na to da Sartre smatra da Bog ne postoji, mora postojati barem jedno biće kod kojega egzistencija prethodi esenciji. Za Sartrea takvo biće može biti samo čovjek. Čovjek se prethodno ne može definirati zbog svoje prirode, odnosno jer nije sam svoj temelj i osuđen je na slobodu (Usp. Paić, 2007: 118). Čovjekova egzistencija oblikuje se u njegovu esenciju prilikom izbora koje je potrebno osvijetliti (Usp. Matvejević, 1965: 40). Čovjek kada se rodi nije ni dobar ni zao, ni neuk ni učen već kroz svoje djelovanje i izbore stvara i svoju bit (Usp. Kusić, 1964: 116).

Kroz cijeli roman glavni lik provodi dane analizirajući i postavljajući sebi pitanja na koja ni sam ne može dati odgovor: *Što će biti sada od mojeg života? Što se dogodilo?* Njegovo postojanje postaje mu nejasno i nije svjestan je li on samo „puki privid“, a ne stvarna egzistencija. Svoje postojanje razvija pomoću misli: „Moja misao sam zapravo *ja*: eto zašto se ne mogu zaustaviti. Postojim po onome što mislim... a ne mogu sebe spriječiti da mislim... ako postojim, to je zato što me hvata jeza od postojanja. *Ja, upravo ja jesam* taj koji sebe izvlači iz ništavila za kojim težim: mržnja, gađenje prema postojanju, sve su to samo načini koji *me navode* da postojim“. (Sartre, 2001: 130)

Roquentin navodi kako vodi dnevnik „kao postojanje protiv postojanja“. (Sartre, 2001: 131) Stvari u svijetu postoje jedne nasuprot drugima. Postoji kuća ispred njega, on ispred zida, ali i zid ispred njega. Sadašnjost koja postoji otkrila je svoju narav, dok s druge strane prošlost nije mogla postojati čak ni u stvarima ili mislima. S obzirom na to da je on postojanje shvaćao kao mučno i teško, jednom prilikom ubio je muhu smatrajući kako joj je zapravo učinio uslugu oslobodivši je postojanja (Usp. Sartre, 2001: 134).

4.4. „KONTINGENCIJA“

Kada govorimo o samome pojmu kontingencije, on dolazi od latinske riječi *contingens*, što bi značilo nenužan, možebitan. To je način opstojanja nekog bića, koje može biti ili ne biti. To je biće koje ne postoji nužno, pa je ujedno promjenjivo i nesavršeno (Usp. Mišić, 2000: 143).

U romanu *Mučnina*, kroz lik Antoineta Roquentina, Sartre želi prikazati borbu između svijeta i bitka koji predstavlja mučnu, nelagodnu i ljepljivu kontingenciju (Usp. Paić, 2007: 62). Iako je čovjek misaono biće, on je apsolutno slučajan, besmislen i bezrazložan. Takvo biće ne može ništa utemeljiti, već uvijek ostaje kontingentno biće. No, ako se želi utemeljiti ono postaje *pour soi* koji je nositelj temelja u svijetu, ali bez obzira na to ostaje kontingentan. Kontingentno biće opaža sebe kao biće koje samo u sebi nema vlastitu utemeljenost. Međutim, za Sartrea je nemoguće postojanje nužnog bića o kojem ovisi postojanje kontingentnih bića (Usp. Kljajo, 2005: 914 – 917).

Roquentin se pitao o pravu svog postojanja, stoga je došao do zaključka kako uistinu nema pravo postojati, jer se on na tom svijetu pojavio slučajno. Postojao je npr. kao biljka ili kamen. Ljudi, kao ni predmeti, nisu imali ni najmanji razlog za prisutnost u svijetu. Svatko tko postoji na ovom svijetu osjeća se suvišno u odnosu na ostale koji postoje na zbuđen i nejasan način. Suvišnost je jedini odnos koji možemo pretpostaviti između rešetaka, šljunka ili stabla. Besmisleno je pokušati odrediti položaj predmeta prema drugome u svijetu, jer svaki od njih nastoji izmaknuti tim vezama: „Sve je bezrazložno, taj park, taj grad i ja sam. Kad se dogodi da to uvidite preokrene vam se želudac i sve stane lebdjeti kao one večeri u Sastajalištu željezničara: eto Mučnine, eto onoga što oni Pokvarenjaci sa Zelenog brijega i ostali pokušavaju sebi prekriti idejom o pravu. Ali kakva bijedna laž: nitko nema pravo: oni su potpuno bezrazložni kao i ostali ljudi, ne polazi im za rukom da se osjećaju suvišnima. U samima sebi, potajno, oni su suvišni, to jest bezlični i neodređeni, žalosni“. (Sartre, 2001: 168) On je shvaćao da je suvišan u svijetu te je čak razmišljao da ukloni barem jedno suvišno postojanje, ali shvaća da bi čak i njegov leš i njegova krv bili suvišni, jer kako on navodi: „bijah suvišan za vječnost“. (Sartre, 2001: 165)

Postojanje je *jednostavno biti tu*, ono nije nužnost. Kada postojimo, možemo se susresti, ali ne možemo izvesti nekakvom dedukcijom. Roquentin pretpostavlja da su ljudi shvatili slučajnost svog postojanja, ali pokušavali su je prevladati postojanjem nužnog bića, koje je samo sebi uzrok, ali takvo biće ipak je suvišno za svu vječnost. Slučajnost nije privid, već „savršena bezrazložnost“ koju niti jedno nužno biće ne može objasniti. Nužno biće nije moguće

jer ne može postojati svijest u sebi koja je sama jasna bez pomoći nekog objekta (Usp. Weissgerber, 1975: 233).

4.5. SLOBODA

Sloboda općenito predstavlja stanje u kojem subjekt djeluje bez zabrane i prisile (Usp. Mišić, 2000: 243). Sloboda je temeljna misao i središte Sartreove filozofije, odnosno njegovoga egzistencijalizma. Iz Sartreova utemeljenja slobode, koja je ontologijsko-antropologijska dimenzija ljudske zbilje, proizlazi pitanje ljudske egzistencije (Usp. Paić, 2007: 60 – 61). Slobodu možemo prepoznati u nadilaženju svijeta te ona predstavlja otvaranje samoga čovjeka. Pojam slobode veže se uz subjektivnost subjekta, koji kao takav pripada bitku-za-sebe i postaje nešto aktualno u bitku čovjeka (Usp. Paić, 2007: 77 – 78). U svakoj situaciji čovjek je apsolutno slobodan zbog načina bivstvovanja bitka-za-sebe, odnosno čovjek egzistira svoju slobodu. Može se reći da je čovjek na neki način bačen u slobodu koja mu je podarena, pa je ne može ukloniti i postaje osuđen na nju. Čovjek je apsolutno slobodan i odgovoran za svoje postupke, kao da je na to prisiljen (Usp. Paić, 100 – 104).

Prema Šafranek (2013: 275) čovjekov život je projekt koji je u nastajanju, to je upravo latinski termin za Heideggerov ključan pojam „Entwurf“ – nacrt, skica; a dobro opisuje i to što Sartre zapravo ima na umu govoreći da najprije egzistiramo, pa se tek iz toga stvara naša bit. Sloboda u isto vrijeme predstavlja stvaranje nekih novih vrijednosti, ali i tjeskobe. Ona u sebi nosi opozicije poput nade i tjeskobe, djelovanja i odustajanja te dobra i zla. No, sloboda je ipak mogućnost sama po sebi ni pozitivna ni negativna.

Prema Matvejeviću (1965: 11) kada glavnoga lika prožima osjećaj mučnine, izlaz iz situacije vidi u slobodnom izboru dok sluša napjeve crkinje, čiji je autor bio američki Židov: *Some of this days/ You' ll miss me honey*. Taj napjev čuo je već 1917. u luci La Rochelle kada su ga pjevali američki vojnici. To je stari *rag-time* s pripjevom koji mu je osobito drag zbog ugođaja koji su mu note priredile. Židov i crkinja podsjećaju Roquentina na romaneskne junake koji su se očistili od grijeha postojanja. Roquentin navodi kako se tada dogodilo nešto uistinu neobično: „Dogodilo se to da je upravo Mučnina nestala. Kada se uzdigao glas u tišini, osjetio sam kako mi je tijelo očvrtnulo i Mučnina iščezla“. (Sartre, 2001: 35) Sloboda je jedan od lajtmotiva Sartreove filozofije, što se vidi i u oslobađanju glavnog lika od mučnine. Međutim, iako slobodom izbora čovjek sam sebe riješi osjećaja mučnine koji ga spopada, ona je i izvor tjeskobe.

Osjećaj slobode Roquentin doživljava i kada prestaje pisati povijesnu knjigu te odluči napustiti grad. On je sam i slobodan, ali bez obzira na to ne ostaje mu niti jedan razlog za život. Iako je dovoljno mlad da krene ispočetka i nastavi sa svojim životom, on si postavlja pitanje ima li to zapravo smisla, zbog toga njegova sloboda počinje nalikovati na smrt. Smrt za njega predstavlja apsurd, kao i rođenje, i kao takva oduzima životu svako značenje (Usp. Paić, 2007: 105).

5. ZAKLJUČAK

Unutar filozofije egzistencije nastao je pokret egzistencijalizam, koji ima dvije struje: kršćanski (teistički) i ateistički (nihilistički). Kršćanski egzistencijalizam svoju filozofiju usmjerava prema Bogu i proučavanju odnosa Boga i čovjeka. Oni smatraju kako je čovjekov boravak na ovome svijetu prolazan te da svoju svrhu i spas čovjek pronalazi u Bogu. Tu možemo svrstati Søren Kierkegaard, Gabriela Marcela te Karla Jaspersa. S druge strane imamo ateističke ili nihilističke egzistencijaliste koji smatraju da ako ne postoji Bog mora postojati barem jedno biće kod kojega egzistencija prethodi esenciji, a to biće bio bi čovjek. Za njih je čovjek mjera svih stvari i ono što sam od sebe učini. S obzirom na to da oni niječu postojanje Boga, ne postoje nikakva pravila po kojima bi čovjek vodio svoj život i tako dolazi do čovjekove apsolutne slobode. Čovjek kao biće koje nosi potpunu slobodu izbora i tako postaje odgovoran za njih. Iako egzistencijalisti smatraju kako čovjek izabirući nešto prihvaća i vrijednost tih stvari, odnosno smatraju kako čovjek ne može izabrati zlo, ipak se u njemu budi osjećaj tjeskobe. Tjeskoba se javlja zbog osjećaja odgovornosti koji nosi prema sebi i drugim ljudima, ali i zbog besmislenog života u kojemu se nalazi. Ateističkim egzistencijalistima pripadali bi Martin Heidegger, Albert Camus i Jean-Paul Sartre, koji su svoj uzor pronašli u Nietzscheu.

Dakle, kršćanski (teistički) egzistencijalisti postavljaju ista pitanja i muče ih isti problemi kao i ateističke (nihilističke), ali oni nalaze smisao i rješenje svojih egzistencijalnih problema u Bogu, dok ovi drugi završavaju uglavnom u nihilizmu i beznađu.

Jean-Paul Sartre francuski je filozof koji se smatra utemeljiteljem ateističkog egzistencijalizma. U svom djelu *Bitak i ništa* on prikazuje svoju filozofiju prema kojoj postoje dvije vrste bitka, odnosno bitak-u-sebi i bitak-za-sebe. Bitak-u-sebi bio bi onaj bitak kod kojega esencija prethodi egzistenciji, dok s druge strane imamo bitak-za-sebe u kojemu egzistencija prethodi esenciji, pa njegovo postojanje dokida postojanje bitka-u-sebi. Također, kao i kod većine egzistencijalističkih filozofa absurd, tjeskoba, besmisao, egzistencija, kontingencija i sloboda bitni su pojmovi koje Sartre ističe te su prisutni i u samome romanu *Mučnina*.

Mučnina je egzistencijalistički roman koji prati nekoliko tjedana u životu glavnoga lika Antoina Roquentina. On je pesimističan lik kojega kroz cijeli roman prožima osjećaj užasa i tjeskobe, što je karakteristično za egzistencijalističke likove. Kroz analizu romana dolazimo do zaključka kako Sartre čovjeka prikazuje kao kontingentno biće, odnosno biće koje se sasvim slučajno pojavilo na ovom svijetu. Antoine Roquentin do te spoznaje dolazi kada se susreće s

prirodom, odnosno oblukom i drvetom kestena. Predmeti u svijetu trebali bi nam samo služiti, no u njemu su počeli izazivati mučan osjećaj. Kada je došao do spoznaje o nenužnosti i bezrazložnosti postojanja, u njemu se pojavio osjećaj apsurdna i tjeskobe, odnosno „mučnine“. Tjeskoba koju čovjek osjeća javlja se i zbog apsolutne odgovornosti koju posjeduje prema samomu sebi, ali i drugima. Kada se čovjek nađe kao slobodno biće u svijetu, samo sebi određuje esenciju zbog potpune slobode koju posjeduje. Roquentin u postojanju ne pronalazi nikakav smisao niti svrhu življenja i takvog osjećaja ne može se osloboditi, on ga ne napušta, zbog toga što mučnina koju on doživljava više nije samo bolest, već on sam postaje *Mučnina*.

6. LITERATURA

1. Ačanski, N. (2020). „Teskoba apsurdna i apsurdnost teskobe: egzistencijalni položaj čoveka u filozofijama Albera Kamija i Žan-Pola Sartra“, *Čemu*, XVI(27), str. 38-51. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/255623> (Datum pristupa: 11.9.2023.)
2. Beaufret, J. (1977). *Uvod u filozofije egzistencije*. Beograd: BIGZ.
3. Jaspers, K. (1967). *Filozofija egzistencije*. Beograd: Prosveta.
4. Kampits, P. (2004). *Jean-Paul Sartre*. München: Becksche Reihe Denker.
5. Kusić, A. (1964). „Areligiozni egzistencijalizam“, *Bogoslovska smotra*, 34(1), str. 106-127. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/45888> (Datum pristupa: 13.9.2023.)
6. Kusić, A. (1964). „Kršćanski egzistencijalizam“, *Bogoslovska smotra*, 34(2), str. 237-262. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/45815> (Datum pristupa: 2.9.2023.)
7. Kusić, A. (1976). „Dva aspekta suvremenog egzistencijalizma“, *Crkva u svijetu*, 11(2), str. 123-131. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/91183> (Datum pristupa: 3.9.2023.)
8. Matvejević, P. (1965). *Jean-Paul Sartre*. Zagreb: Stvarnost.
9. Mišić, A. (2000). *Rječnik filozofskih pojmova*. Split: Verbum.
10. Norac Kljajo, B. (2005). „Gratuitivnost bitka kod J. P. Sartrea“, *Filozofska istraživanja*, 25(4), str. 913-921. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/2466> (Datum pristupa: 12.9.2023.)
11. Paić, Ž. (2007). *Projekt slobode: Jean-Paul Sartre – filozofija i angažman*. Pula: Nova Istra.
12. Pejović, D. (1982). *Suvremena filozofija zapada*. Treće izdanje. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
13. Periša, A. (2010). *Neizrecivo kod Jaspersa i Wittgensteina*. Zadar: Speculatio.
14. Sartre, J.-P. (2001). „Mučnina“ u: Jean-Paul Sartre: *Izbor iz proze*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Sartre, J.-P. [pogovor: dr. Vanja Sutlić] (1964). *Egzistencijalizam je humanizam*. Sarajevo: Veselin Masleša.
16. Sartre, J.-P. [prijevod: Bučan, D.] (2006). *Bitak i ništo: Ogled iz fenomenološke ontologije*. Zagreb: Demetra.
17. Solar, M. (1997). *Suvremena svjetska književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Solar, M. (2005). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
19. Sutlić, V. (1964.) „Metafizika nemoćne slobode“ (pogovor) u: Jean-Paul Sartre: *Egzistencijalizam je humanizam*. Sarajevo: Veselin Masleša. 71 – 96.

20. Šafranek, I. (2013). *Bijela tinta: Studije i ogledi iz francuske književnosti*. Zagreb: Litteris.
21. Weissgerber, J. (1975). „Ontološki paradoksi Jean-Paul Sartrea“, *Obnovljeni Život*, 30.(3.), str. 223-234. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/58126> (Datum pristupa: 11.9.2023.)
22. Zimmermann, S. (2001). „Kršćanska filozofija egzistencije?“ u: *Jaspersov egzistencijalizam: Karl Jaspers prema religiji*. Svezak 1. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
23. Zurovac, M. (1977). „Ka filozofiji egzistencije“ (predgovor) u: Jean Beaufret: *Uvod u filozofije egzistencije*. Beograd: BIGZ. 5 – 31.
24. Životić, M. (1967). „Jaspersova teorija o paradoksalnosti ljudske egzistencije“ (predgovor) u: Karl Jaspers: *Filozofija egzistencije*. Beograd: Prosveta. 7 – 32.